บทที่ 5
สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ของประชาชนหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท โดยดำเนินการวิจัยตามรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และใช้เทคนิค A-I-C เป็นกิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชนครั้งนี้ พบว่ามีสมาชิกของชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายอยู่ 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหา ร่วมวิเคราะห์ ปัญหา ร่วมวางแผนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ตลอดจนร่วมติดตามผลการดำเนินงาน มีทั้งหมด 12 คน คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน 2 คน อาสาสมัครสาธารณสุข 2 คน ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน 1 คน ตัวแทนประชาชนวัยผู้ใหญ่ 1 คน ตัวแทนวัยผู้สูงอายุ 1 คน และหัวหน้าสถานีอนามัย

2. กลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยมีบทบาทเป็นผู้ร่วมตัดสินใจ ร่วมให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจน ให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับแผนงาน/ โครงการส่งเสริมการออกกำลังกายที่ได้จากการร่วมกันวางแผนโดยแกนนำชุมชน กลุ่มนี้ได้แก่ประชาชนในหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้ามาร่วมดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีการดำเนินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการก่อนการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ในระยะนี้เป็นการศึกษาข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน เกี่ยวกับ ข้อมูลประชากร เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน ภาวะสุขภาพของชุมชน การดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย และปัญหาของการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกาย ผลการศึกษามีดังนี้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

1. ลักษณะของชุมชน เป็นสังคมชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และทำนา รายได้อยู่ในระดับพอกินพอใช้ มีหนี้สินบ้างเป็นบางครอบครัว ประชาชนส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน

2. ภาวะสุขภาพในชุมชน ประชาชนที่อยู่วัยกลางคน มีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังที่เป็นปัญหาสำคัญของสาธารณสุข ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคหัวใจ นอกจากนี้ประชาชนยังมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เอื้อต่อการเกิดโรคเรื้อรังได้ โดยพบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมสูบหรี่ ดื่มสุรา และไม่ได้ออกกำลังกาย รวมทั้งขาดการตรวจสุขภาพประจำปี

3. การดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายในปัจจุบัน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบได้แก่ สถานีอนามัย ซึ่งสนับสนุนในด้านวิชาการ และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งชมรมสร้างสุขภาพ และองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ส่งเสริมการออกกำลังกายโดยสนับสนุนอุปกรณ์กีฬา เครื่องเสียง และงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬา

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย มี 3 ลักษณะ

4.1 เข้ามามีส่วนร่วมโดย เป็นแกนนำในการออกกำลังกาย กลุ่มคนที่เข้ามาร่วมดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้นำในชุมชนอยู่แล้ว ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้าน ตัวแทนกลุ่มเยาวชน ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากได้รับการชักชวนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้เข้ามาร่วมกิจกรรม ซึ่งการเข้ามามีทั้งที่สมัครใจเข้ามา และไม่สมัครใจแต่มีความเกรงใจต่อเจ้าหน้าที่จึงเข้ามาร่วมทำกิจกรรม

4.2 เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการให้การสนับสนุน ได้แก่ สนับสนุนบริเวณบ้านเป็นสถานที่ออกกำลังกาย

4.3 เข้ามามีส่วนร่วมแบบร่วมกิจกรรมออกกำลังกายเพียงอย่างเดียว

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ในระยะนี้ผู้วิจัยได้นำเทคนิค A-I-C มาใช้เป็นกิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนส่งเสริมการออกกำลังกาย ผลการดำเนินการได้แผนงานโครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย 1 โครงการ ได้แก่โครงการสร้างสนามกีฬา

ระยะที่ 3 ระยะติดตามประเมินผลภายหลังการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ซึ่งในระยะนี้เป็นการติดตามผลความก้าวหน้าของโครงการสร้างสนามกีฬา ซึ่งโครงการกำลังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งโครงการสร้างสนามกีฬายังไม่แล้วเสร็จ แต่คาดว่าน่าจะแล้วเสร็จภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 โดยคาดว่าจะแล้วเสร็จภายในเดือนกันยายน พ.ศ. 2548

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ผลสืบเนื่องจากการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน ตามกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. ผลที่เกิดขึ้นกับแกนนำชุมชน

1.1 การวิจัยนี้ได้ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการรวมกลุ่ม รวมพลังเพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชน (Empowerment) ซึ่งทำให้ประชาชน และองค์กรชุมชนได้รวมตัวกันทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถระดมทรัพยากรในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชนได้

1.2 เกิดการมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน (Community Participation) ซึ่งเป็นกระบวนการ (Process) สำคัญที่แต่ละบุคคลได้ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมตัดสินใจวางแนวทาง การส่งเสริมการออกกำลังกาย และร่วมลงมือปฏิบัติการ การกำกับติดตามประเมินผลในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย

1.3 เกิดเวทีประชาคม (Civil Society)ในตลอดกระบวนการพัฒนา ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างสมาชิกของชุมชนในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

1.4 ทำให้ชุมชนมีความสามารถ (Community Capacity) ในการคิดวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง พร้อมทั้งจัดการแก้ไขปัญหาได้เองอย่างเป็นระบบ

2. ผลที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน

2.1 ประชาชนมีการรับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยการอาสาสมัครเข้ามาร่วมในการพัฒนาการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน

2.2 ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา และมีโอกาสได้ตัดสินใจร่วมกันในการเลือกพัฒนาปัญหาของตน เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

3. ผลที่เกิดขึ้นกับบุคลากรของรัฐที่เกี่ยวข้อง

3.1 เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสุขภาพอนามัยโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยได้ปรับบทบาทของตนให้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชน ไม่ใช่ผู้สั่งการแล้วให้ชุมชนปฏิบัติตาม

3.2 องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ปรับบทบาทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพของประชาชนจากเดิมซึ่งมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็นไปในลักษณะของการสนับสนุนงบประมาณเท่านั้น แต่จากการดำเนินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย องค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นหุ้นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการเข้ามา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และร่วมลงมือปฏิบัติในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกาย และนอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลได้เห็นความสำคัญของสุขภาพอนามัยของประชาชน ซึ่งพิจารณาจากการให้ความสำคัญของแผนพัฒนาสุขภาพ บรรจุอยู่ในส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาในระดับตำบล

อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาตามกรอบแนวคิดของวิจัยปฏิบัติการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Action Research) ซึ่งนำมาเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ก่อนดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสถานการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย โดยพบว่าในหมู่บ้าน มีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเข้าไปจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย โดยจัดตั้งชมรมเต้นแอโรบิกขึ้น และในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล ก็ได้มีการสนับสนุนให้ประชาชนออกกำลังกายเช่นเดียวกัน โดยสนับสนุนในการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์กีฬา ซึ่งเป้าหมายของการดำเนินการดังกล่าว เพื่อต้องการส่งเสริมให้ประชาชนที่มีอายุ 6 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 60 ได้มีการออกกำลังกาย แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันกลับพบว่าประชาชนในหมู่บ้านมีออกกำลังกายกันไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้ง ๆ ที่ ในหมู่บ้านก็มีหน่วยงานเข้ามาจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนให้ประชาชนมาออกกำลังกาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะวิถีชีวิตของประชาชนหมู่บ้านซึ่งเป็นสังคมชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และทำการเกษตร ลักษณะในการทำงานอาชีพเป็นการทำงานที่ต้องใช้แรงงานมากอยู่แล้ว จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมาออกกำลังกายตามรูปแบบที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาจัดให้ จึงเป็นผลให้ไม่ได้รับการสนับสนุนในที่สุด และสาเหตุอีกส่วนหนึ่งประชาชนอาจยังได้รับความรู้ที่ไม่เพียงพอต่อการออกกำลังกายและขาดการสนับสนุนในการกระตุ้นให้มีการออกกำลังกายอย่างจริงจัง และอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ซึ่งลักษณะการจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายดังกล่าว เป็นการจัดการโดยภาครัฐแล้วให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมปฏิบัติ จึงเกิดปัญหาความไม่ยั่งยืนของการทำกิจกรรม ดังความคิดเห็นขององค์การสหประชาชาติ (Department of International Economic and Social Affiars, United Nation, 1981) ที่กล่าวว่า การพัฒนาโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแบบภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการบังคับ ในรูปแบบนี้ถึงแม้จะเห็นผลได้ในทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาว และจะมีผลเสียไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในที่สุด

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชนจึงจัดให้ประชาชนได้ร่วมรับรู้ปัญหาของการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ผ่านเวทีประชุม เพื่อให้ชุมชนรับรู้ถึงปัญหาและมีความตระหนักที่จะเข้ามาร่วมพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2540) ซึ่งทำการศึกษาการจัดการรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มฮักเมืองน่าน พบว่าการที่ให้ประชาชนมองเห็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติก่อน จะทำให้เกิดการผลักดันของชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อจัดการกับปัญหา และสอดคล้องกับการศึกษาของ ขวัญสรวง อติโพธิ์ และอนุชาติ พวงสำลี (2538) ที่ศึกษาพัฒนาการของความร่วมมือในการจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ก็ได้พบว่าจุดเริ่มต้นของความร่วมมือในการจัดการสภาพแวดล้อม คือ การทำให้ชาวบ้านมองเห็นปัญหาของท้องถิ่นเสียก่อน และสอดคล้องกับการศึกษาของ วัฒนา สุกัณศีล (2539) ซึ่งพบว่าความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนและทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลของอ่าวปัตตานี ก็มีจุดเริ่มต้นจากความกดดันด้านสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อเศรษฐกิจประมงของชุมชน

การดำเนินการพัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้นำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Action Research) เข้าไปดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมองเห็นปัญหาของการส่งเสริมการออกกำลังกายที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อชุมชนรับรู้ปัญหาแล้ว ได้มีการคัดเลือกสมาชิกในชุมชนให้เป็นตัวแทนของชุมชนเข้าไปร่วมดำเนินการพัฒนา ซึ่งในการคัดเลือกรายชื่อนั้น ผู้ได้รับการคัดเลือกบางรายไม่ได้อยู่ในเวทีประชุมขณะนั้น จึงต้องมีการสอบถามความสมัครใจก่อนที่จะเข้าสู่ในขั้นตอนดำเนินการพัฒนา ทั้งนี้หากผู้ที่ได้รับการคัดเลือกไม่สมัครใจที่จะเข้าร่วมเป็นตัวแทนชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายจะทำให้เกิดความลำบากใจ และไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดกระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีเพ็ญ ดุรงคเดช (2539) ซึ่งพบว่าถึงแม้การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาด้วยตนเองนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์ แต่ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมต้องมีความพร้อมและมีประสิทธิภาพสูงด้วย ซึ่งในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายครั้งนี้ได้ตัวแทนประชาชนซึ่งสมัครใจเข้ามาเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกาย จำนวน 12 คน โดยพบว่ากลุ่มคนที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นนักพัฒนาอยู่แล้ว ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และบางส่วนเป็นตัวแทนจากประชาชน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ในการดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในระยะแรก ผู้วิจัยได้นำการประชุมเชิงปฏิบัติการการวางแผนแบบมีส่วนร่วมโดยเทคนิค (A-I-C) มาใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน พบว่าสามารถทำให้เกิดการระดมความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมได้ ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งมาจากหลายภาคส่วนมีทั้งผู้นำ ที่มาจากภาครัฐ องค์กรชุมชน และตัวแทนประชาชน สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระในการระบุความต้องการในการพัฒนาการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของของ อัจฉริยา บุญยะคงรัตน์ (2544) ที่ได้ใช้เทคนิค A-I-C ในการให้ประชาชนผู้รับบริการมีส่วนร่วมในการกำหนดการตัดสินใจและออกแบบการบริการคัดกรองโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน ซึ่งผลที่ได้ประชาชนสามารถออกแบบการบริการของพยาบาลตามที่ตนต้องการได้และตนพึงพอใจจากการไปรับบริการนั้น และนอกจากนี้ผลลัพธ์ของเทคนิค A-I-C ยังทำให้ได้แผนการดำเนินงาน/โครงการที่ส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่โครงการสร้างสนามกีฬา ซึ่งเหมือนกับการศึกษาของ จิตติมา อินทะทำมา (2543) ที่พบว่าผลการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาล นครราชสีมา โดยใช้เทคนิค A-I-C ทำให้ได้แผนการปฏิบัติงานที่เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการจัดสิ่งแวดล้อม

หลังจากผู้วิจัยเข้าไปร่วมกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียที่อาสาสมัครเข้ามาร่วมดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการออกกำลังกายแล้ว จนทางกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียสามารถกำหนดโครงการอันดับแรกที่จะนำมาดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนมาออกกำลังกาย โดยการเสนอให้มีการดำเนินโครงการสร้างสนามกีฬา ซึ่งในเบื้องต้นเมื่อได้บทสรุปของโครงการส่งเสริมการออกกำลังกายแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียมีความวิตกกังวลในความเป็นไปได้ของโครงการ เนื่องจากโครงการนี้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยชุมชนเองทั้งหมด ซึ่งในขั้นตอนนี้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียได้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยมีการพบปะ ปรึกษาหารือกันอยู่เป็นประจำ โดยมีทั้งการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการ เมื่อมีปัญหาก็มาปรึกษาหารือกัน และการใช้เวทีประชาคม เป็นช่องทางสื่อสารและหาแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกับสมาชิกชุมชน ซึ่งวิธีการนี้ทำให้สามารถเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขหรือจัดการกับปัญหาได้ จนสามารถผลักดันให้โครงการสร้างสนามกีฬาได้รับการอนุมัติงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลให้ดำเนินการโครงการสร้างสนามกีฬาในหมู่บ้านหนองน้ำลึก และได้ผลักดันให้เกิดแผนการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายในระดับตำบลเพิ่มขึ้น ซึ่งผลของการจัดการ โดยวิธีการที่เกิดการรวมกลุ่ม การจัดเวทีประชาคม ดังกล่าวได้ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สามารถทำให้ชุมชนสามารถเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ยุทธนา วรุณปิติ และสุพิต เริงจิต (2542) ที่กล่าวว่า การรวมกลุ่มกันเป็นประชาสังคม เป็นช่องทางที่ทำให้มีการติดต่อสื่อสารกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนในประเด็นที่สนใจร่วมกัน และระดมสมองของผู้คนที่หลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นปัจจัยก่อหนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง นอกจากนี้ผลการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้มีการพัฒนาให้กับประชาชนได้ฝึกการเป็นผู้รับผิดชอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากผลการดำเนินการระดมความคิดในการแก้ไขปัญหานั้นเกิดจากความคิดของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเอง ดังนั้นพวกเขาจึงต้องร่วมกันรับผิดชอบให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการออกกำลังกาย พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะในการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าหมู่บ้านหนองน้ำลึก ประชาชนจะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้วก็ตาม เนื่องจากลักษณะพื้นฐานของชุมชนที่มีความผูกพันเป็นแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยกันมาตลอด แต่การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายยังไม่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม แต่เมื่อได้มีการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมพบว่าทั้ง ผู้นำชุมชน ประชาชน และองค์กรในชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน ได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายอย่างชัดเจน โดยทุกคนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน และร่วมลงมือปฏิบัติจนเกิดผลงานขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงลักษณะการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งแต่เดิมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการออกกำลังกาย จะมีส่วนร่วมสนับสนุนในรูปงบประมาณเท่านั้น ไม่มีตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในระดับผู้บริหารเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน ทั้งนี้เนื่องจากในการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลยังให้ความสำคัญของการวางแผนพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น การคมนาคม การประปา การดูแลความสะอาด ส่วนในด้านสุขภาพองค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีแผนการดำเนินการพัฒนาที่ชัดเจน โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้ความร่วมมือก็ต่อเมื่อชุมชนเสนอของบประมาณ แต่เป็นการสนับสนุนแบบเป็นครั้งคราวไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการพิจารณาเรื่องสุขภาพให้เป็นแผนพัฒนาที่อยู่ในวาระการจัดทำแผนประจำปี แต่จากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เห็นได้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น คือมีตัวแทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้านและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการส่งเสริมการออกกำลังกาย โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนด้วยตนเอง และได้เสนอแนะให้มีการเสนอแผนการส่งเสริมการออกกำลังกายที่เกิดขึ้นจากการประชาคมเข้าไปในวาระการจัดทำแผนประจำปีงบประมาณ 2548 ขององค์การบริหารส่วนตำบล และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าแต่เดิมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีบทบาทเป็นผู้ออก

คำสั่ง หรือมอบหมายงาน แล้วให้ประชาชนร่วมกิจกรรม แต่จากการดำเนินการครั้งนี้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งที่ต้องร่วมดำเนินการในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกาย ซึ่งมีบทบาทเช่นเดียวกันกับผู้มีส่วนได้เสียคนอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิกของชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัย เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ โดยสรุปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการปฏิบัติการพยาบาล

1.1.1 พยาบาลชุมชนหรือบุคลากรทางด้านสาธารณสุข สามารถนำวิธีการในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอื่น ๆ ได้ โดยต้องมีกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่ครอบคลุมบุคคลหรือองค์กรทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายรัฐ ฝ่ายองค์กรชุมชน ฝ่ายประชาชน และฝ่ายเอกชน ทั้งนี้บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมควรมีจำนวนที่เหมาะสมสามารถเป็นผู้แทนของบุคคลแต่ละฝ่ายได้

1.1.2 ในการพัฒนาสุขภาพชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ การคัดเลือกตัวแทนของชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยชุมชนเป็นผู้คัดเลือกกันเอง เป็นสิ่งสำคัญ พยาบาลชุมชนหรือบุคลากรทางด้านสาธารณสุขสามารถนำวิธีการคัดเลือกดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้โดยใช้วิธีการคัดเลือกที่ผ่านเวทีประชาคม และควรให้ผู้ที่ได้รับการคัดเลือก มีความสมัครใจที่จะเข้ามาร่วมในการดำเนินการพัฒนา

1.1.3 ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดกับชุมชนในการดำเนินการส่งเสริมการออกกำลังกายนั้น พยาบาลชุมชนควรจะต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนด้วยโดยนำเทคนิค/กลวิธี ที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมไปใช้ในแต่ละขั้นตอนนั้น ๆ ซึ่งเทคนิค A-I-C เป็นเทคนิคที่พยาบาลสามารถนำไปใช้ในการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมได้ โดยใช้ได้ตั้งแต่การศึกษาปัญหาชุมชน (Look) การวิเคราะห์พิจารณาปัญหาของชุมชน (Think) และการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน (Act) แต่ทั้งนี้การนำเทคนิค A-I-C ไปใช้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับกลุ่มบุคคลด้วย ซึ่งเทคนิค A-I-C เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้สมาชิกในกลุ่มกล้าแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระ และสามารถนำเสนอความคิดต่อผู้อื่นได้ ดังนั้นหากพยาบาลจะนำเทคนิคนี้ไปใช้ควรศึกษาศักยภาพของชุมชนก่อน ควรพิจารณาในกลุ่มคนที่เป็นนักพัฒนาและ กล้าแสดงออกทางความคิด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

1.2 ด้านการศึกษาพยาบาล

1.2.1 สถาบันการศึกษาทางการพยาบาลควรจัดให้มีเนื้อหาสาระของกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ และนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนได้

1.2.2 สถาบันการศึกษาควรปลูกฝังให้นักศึกษา เห็นความสำคัญของการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพของตนเอง โดยจัดกิจกรรมการศึกษาในภาคปฏิบัติให้นักศึกษามีประสบการณ์ตรงในการดำเนินการพัฒนาสุขภาพของประชาชนที่เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาขยายผลถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกิจกรรมการออกกำลังกายภายหลังโครงการสร้างสนามกีฬาแล้วเสร็จ และศึกษาติดตามผลในระยะเวลา 3-5 ปี เพื่อนำผลมาปรับหรือพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไป

2.2 การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลรายละเอียดของการมีส่วนร่วมได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาหากลวิธี/ เทคนิคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อนำไปกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นระยะ ๆ ให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University